

A vállalkozást anyagilag a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* támogatta, s a *Börsenverein des Deutschen Buchhandels* is együttműködött.

A szolgáltatást fokozatosan építették ki: az induláskor résztvevő 27 kiadó egy év alatt 300-ra nőtt és további 100 kiadó fejezte ki érdeklődését.

A munkafolyamat a következő:

a kiadó nyolc héttel a megjelenés tervezett dátuma előtt megküldi a Deutsche Bibliothek-nek a hasáblevonat ún. kibővített címlapját (expanded front matter), ami a címlapból, a bevezetésből, az előszóból, a tartalomjegyzékből stb. áll, egy gondosan kitöltött katalógizálási adatlappal együtt. A Deutsche Bibliothek ezek alapján 3–5 nap alatt elkészíti a felvételt (*CIP Data Record*) három, nyomtatásra alkalmas példányban (terjedelem- adatok, ár nélkül).

Ezek közül

az egyik a Deutsche Bibliothek *betürendes katalógusába* kerül (előzetes információként),

a másikat a *kiadóhoz* küldik (hogy a kiadvány címlapjának verzőjára nyomják),

a harmadik pedig *számítógépes adatfeldolgozásra* kerül.

Ez utóbbi alapján készül

a *Neuerscheinungen-Sofortdienst (CIP)*, amely hetenként jelenik meg a *Deutsche Bibliographie* N-szériájaként (26 szakcsoportba rendezi az anyagot, a leírások az ISBD szerint készülnek, s megadja a megjelenés várható időpontját, valamint a nagykereskedő nevét, ahonnan a kiadvány megrendelhető);

a *Deutsche Bibliographie: Neuerscheinungen-Sofortdienst (CIP). Monatskumulation*, amely négy vagy öt heti jegyzék anyagát összegezi, szótárkatalógusszerű elrendezésben;

két-három havonként ugyancsak szótár-szerkezetben jelenik meg a *Verzeichnis Lieferbarer Bücher*.

A szolgáltatás egyelőre csak a könyvkereskedelmi kiadványokat öleli fel, azonban minden nehézség nélkül kiterjeszhető volna az évkönyvekre, térképekre, tankönyvekre stb. is. A folyóiratok bevonása is megfontolás alatt áll. A szolgáltatás elterjedésével és megszilárdulásával felül kell majd vizsgálni a *Deutsche Bibliographie*-hoz való viszonyát: elképzelhető, hogy a *Wöchentliches Verzeichnis (Reihe A)* a későbbiekben csak azokat a tételeket fogja tartalmazni, amelyek nem kerültek be a *Sofortdienst*-be.

A vállalkozás értékelésekor kiderült, hogy a könyvek 60%-a a jelzett időben jelenik meg, 35%-uk később. Így a szolgáltatás valóban még a megjelenés előtt tájékoztat a kiadványokról. A címleírások minősége is kielégítő: csupán az esetek 8%-ában kellett kiegészítő információt kérni a kiadótól. Lényeges hiba csúszott be a tételek 7%-ába, ezt azonban jelentősen csökkenteni lehet majd a megfelelő rutin kialakulásával.

A kiadók *készségesen működnek közre* a vállalkozás- ban; többségük majdnem hibátlanul teljesíti vállalását.

A kiadványokba belenyomtatott címleírások lényeges segítséget jelentenek a könyvtárosok számára, alaposan csökkentik a könyvtárak katalógizálási költségeit.

A CIP szolgáltatás nemcsak az új kiadványok gyorsabb regisztrálását segíti elő a könyvtárak katalógusaiban és a könyvkereskedőknél, hanem megjavítja az általános tájékoztató szolgáltatukat is. Lehetővé teszi, hogy a lehető legkorábbi időpontban, bibliográfiailag helyes adatokkal történjék a könyvrendelés.

Az 500 előfizetővel rendelkező vállalkozás sikerrel zárta az első évet. Mégis, a teljes és átütő siker a könyvkiadók, a kereskedők, a könyvtárak és az információs központok kooperációs készségén múlik.

[WOLF, D.: *The Cataloguing-in-Publication program of the Deutsche Bibliothek = Libri*, 26. köt. 2. sz. 1976. p. 89–95./

(Papp István)

TERMINOLÓGIA

A koordinált indexelés terminológiája

Az *Aslib Koordinált Indexelési Csoportja*, saját téma-területének szakirodalmához indexet kívánt készíteni. Ehhez szükségessé vált a koordinált indexelés terminológiájának kidolgozása. Nehézséget okoz azonban az, hogy az információs szakemberek szó- és fogalomkészlete, valamint azok használata egymástól jelentősen eltérő változatokat rejt magában. Növeli a terminológiai egyet nem értést az is, hogy speciálisan a koordinált indexelés- sel nemcsak az informatikusok foglalkoznak, hanem jelentős számban más szakterületeken dolgozó szakemberek is.

A kidolgozott terminológia tulajdonképpen definíció-

sorozat, amelyben a szavak értelmezéséhez rendre csak már ismert vagy értelmezett szavakat használtak fel. /A magyar szöveg a referálótól származó fordítás. Szerk. megj./

1. **Informatics (informatika)** = az ismeretek szerkezetének és információkezelő rendszerekben való megjelenítésüknek (embodiment) tana.
2. **Item (tétel)** = bármely dolog, történés, anyag vagy folyamat, amely egy információkezelő rendszer tárgya.
3. **Feature (ismérv)** = a *tétel* bármely tulajdonsága (attributuma; jellemzője).
4. **Data field (adatmező)** = ismérveikkel összekapcsolt tételek gyűjteménye.

5. **Data unit (adategység)** = egy tétel egy ismérvel összekapcsolva (például a „Tamás magas” egy *adategység*; a binary unit-ból a számítástechnikai nyelvben képzett bit-hez hasonlóan „dat”-nak is lehetne nevezni. Ilyen „dat” pl. egy dokumentum egy ismérvét jelölő egy lyuk vagy horony a kézi lyukkártyákon. Szerk. megj.)
6. **Marshalling (elrendezés)** = a tételek és ismérvek olyan csoportosítása, amely alkalmas egy olyan eszköz céljaira, amely lehetővé teszi a tételek *ismérveik* szerinti megkeresését.
7. **List (jegyzék)** = a tételek vagy *ismérvek* bármely felsorolása.
8. **Index (indexmutató)** = az *ismérvek* olyan jegyzékeit tartalmazó *elrendezés*, amelyben minden egyes *ismérvet* utalás követ azokra a *tételekre*, amelyek az illető *ismérvel* rendelkeznek.
9. **Coordinate index (koordinált index)** = olyan *index*, amely módot ad arra, hogy bármely számú *ismérvet* bármilyen rendben egymáshoz rendeljünk, azzal a céllal, hogy ennek eredményeként előállíthassuk azon *tételek jegyzékét*, amelyek az egymáshoz rendelt *ismérvekkel* rendelkeznek.
10. **Hierarchy (hierarchia)** = a *tételek* vagy *ismérvek* alárendeltségi kapcsolataik szerinti olyan megjelenítése, amelyben egy *tétel* [vagy *ismérv*] nem lehet egynél több *tételnek* /*ismérvnek*/ alárendelve.
11. **Classification (osztályozás)** = az *ismérvek hierarchiáit* tartalmazó *elrendezés*, amelyet olyan *tételek* tárolási rendjének meghatározásában használnak fel, amelyekre az adott *ismérvek hierarchiáit* alkalmazzák.
12. **Faceted classification (fazettás osztályozás)** = *hierarchiák hierarchiáján* alapuló *osztályozás*.
- Megjegyzések**
- Az *elrendezések* különböző típusainak meghatározása mutatja a koordinált indexelésnek az ismeretek más tárolási és keresési módjaihoz való viszonyát;
- az *indexek* – az *osztályozási rendszerekkel* ellentétben – az *adatmezők* egy-egy *dimenziójának* tartalmát – például a *tételt* – a *másikra* való utalás nélkül helyezik el;
- az *adatmezőkben* az *ismérvek* és a *tételek* felcserélhetők, bár a *koordinált indexelésnél* szinte kizárólag csak az *ismérvek* alapján keresik és találják meg a *tételt*, és nem fordítva.
13. **Indexing (indexelés)** = az egy *tételre* vonatkozó részletek /*adatok*/ bevezetése az *indexbe*.
14. **Classifying (osztályozás)** = a *tételek* hozzárendelése az *osztályozásban* elfoglalt helyükhöz.
15. **Notion (fogalom)** = létező vagy elképzelt dolog /*egység*/, tulajdonság, tevékenység vagy feltétel tudati képe.
16. **Name (megnevezés)** = bármely, karakterek sorával ábrázolható hangzati kép, amely valamely *fogalmat* képviselhet.
17. **Word (szó)** = *megnevezés* és az általa képviselt *fogalom* együtt.
18. **Expression (kifejezés)** = egy vagy több *szóból* álló összetartozó mondatrész /*frázis*/.
19. **Thesaurus (tezaurusz)** = *ismérvek koordinált indexben* történő alkalmazásra szolgáló jegyzéke, az *ismérvek* közötti kapcsolatokat feltüntető szerkezettel.
20. **Object feature (alanyi ismérv)** = olyan *ismérv*, amely közvetlenül leírja a *tételt*.
21. **Subject feature (tárgyi ismérv)** = olyan *ismérv*, amely azt írja le, hogy a *tárgyi fogalommal* rendelkező *tétel* mivel foglalkozik szövegében vagy képszerűen.
22. **Preferred word (kitüntetett szó)** = indexelésre használható olyan *szó*, amely majdnem mindig a *tezaurusz tárgyi ismérveket* tartalmazó részében található.
23. **Deprecated word (tiltott [helytelenített] szó)** = indexelésre nem alkalmazható, az azonos vagy hasonló fogalmat kifejező *kitüntetett szóra* utalást tartalmazó olyan *szó* amely majdnem mindig a *tezaurusz tárgyi ismérveket* tartalmazó részében található.
24. **Index language (indexelő nyelv)** = a *tezauruszban* található *kitüntetett szavak* készlete.
25. **Natural language (természetes nyelv)** = az *index* vagy *osztályozás* használója által a valóságban használt *szavak* teljes készlete. *Kitüntetett* és *tiltott szavakat*, valamint igen sok olyan *szót* is tartalmaz, amelyek semmiféle, a használó által esetleg alkalmazható *tezauruszban* sem jelennek meg.
26. **Keyword (kulcsszó)** = az a *szó*, amelyet a szövegből azzal az elképzeléssel választottak ki, hogy *tezauruszban* alkalmazzák.
27. **Scope note (alkalmazást jelző [magyarázó, korlátozó] megjegyzés)** = *megjegyzés*, amely a *szó* értelmezési területének határait mutatja be, vagy azt a szakterületet nevezi meg, amelyen a *szó* használatos.
28. **Subcode (részkód)** = a *koordinált indexben fogalmak* képviselőre használható olyan *megnevezések* készlete, amely *megnevezések* betűk és számjegyek összetétele útján épülnek fel, oly módon, hogy az *index* közvetlenül ezeket és nem a *természetes nyelv szavait* tartalmazza. A megfelelő *fogalmak* ábrázolásához az *index* a *részkódokat* koordinálja.
29. **Broader word (bővebb szó)** = erre a *szóra* mint *bővebb szóra* utaló szavakénál szélesebb körű *fogalmat* kifejező *szó*.
30. **Narrower word (szűkebb szó)** = erre a *szóra* mint *szűkebb szóra* utaló szavakénál szűkebb körű *fogalmat* kifejező *szó*.
- A fenti 30 értelmezés szolgál alapul a csoport további terminológiai munkájához.
- /JOLLEY, J. L.: The terminology of coordinate indexing = Aslib Proceedings, 28. köt. 3. sz. 1976. p. 120–128./

(Schiff Ervin)